

Шоокумова Д.П.

**БИЛИМ БЕРҮҮ ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН
ИЗИЛДӨӨДӨГҮ КЭЭ БИР ТЕОРЕТИКАЛЫК УКУКТУК
КӨЗ КАРАШТАР**

Шоокумова Д.П.

**НЕКОТОРЫЕ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ
ВЗГЛЯДЫ В ИССЛЕДОВАНИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

D.P. Shookumova

**SOME THEORETICAL AND LEGAL VIEWS IN THE STUDY
OF EDUCATIONAL ACTIVITIES**

УДК: 37.03/340-573

Илимий макалада билим берүү ишмердүүлүгүн теоретикалык-укуктук жактан изилдөөдөгү көз караштар, концепциялар, илимий жандашуулар талдоого алынып, алардын оң жана терс жактары каралган.

Негизги сөздөр: билим берүү, укуктук жөнгө салуу, теоретикалык-укуктук изилдөө, билим берүү ишмердүүлүгү, жөнгө салуу.

В статье проанализированы теоретико-правовые взгляды, концепции, научные подходы исследования образовательной деятельности, его положительные и отрицательные стороны.

Ключевые слова: образования, правовое регулирование, теоретико-правовое исследование, образовательная деятельность, регулирование.

Билим берүү ишмердүүлүгү өткөн кылымдын экинчи жарымынан баштап бир канча Советтик окумуштуулардын кызыгуусун жаратып келген.

Билим берүү чөйрөсүндөгү ишмердүүлүк көптөгөн окумуштууларды кызыктырып келген. Бул чөйрөнүн көйгөйлөрүнө, административдик жактан, теоретикалык-укуктук жактан, жарандык-укуктук жактан, ишкердүүлүк-укуктук жактан жандашуулар бар.

Атап айтканда билим берүүнүн укуктук көйгөйлөрү Г.С. Сапаргалиев, Г.А. Дорохова, Н.С. Барабашев, С. И. Штамм, Е. П. Пичугина, В.М. Александров, Д.А. Ягофаров, В.М. Сырых, В.В.Спаская, С.Ф. Ударцева, тарабынан изилдөөгө алынган.

Айта кетүү орундуу Совет мезгилинде коомдук мамилелердин көптөгөн катмары, анын ичинде билим берүү чөйрөсү таптык, административдик усулдар менен чечилип келгендиги талашсыз. Илим жаатында да анын ичинде юридикалык теоретикалык илимдин көйгөйлөрү да чечмелөөдө административдик жөнгө салуу менен чектелип келген.

Бул нерсеге далил катар окумуштуу Ю.М. Козловдун оюн айта кетүү орундуу анын ою боюнча «билим берүүдөгү укуктук мамилелер аткаруу тескөө ишмердүүлүгүнү натыйжасында келип чыгат, башкача айтканда административдик саясий, социалдык-маданий, чарбалык курулштагы ишмердүүлүктү күнүмдүк түздөн түз жетекчилик калыптанат» [1, с. 42]. Мындай ойду В.И. Новоселов да бекемдеген» [2, с. 58].

Белгилүү казак окумуштуусу Г.С. Сапаргалиев, билим берүү ишмердүүлүгүн кайсыл бир тармакка таандык кылуу менен билим мамилелерин императивдүү мүнөзгө ээ. Бирок ошону менен бирдикте ошол мезгилде бул ойлорго карама каршы көз караштар да болгон атап айтканда Н.С. Малеин бул мамилелерди жарандык укуктук мамилелерге таандык кылган» [3, с. 34].

Совет мезгилинде билим берүү ишмердүүлүк чөйрөсү бир канча орундуу Г.А. Дорохова тарабынан изилденген. Анын ою боюнча «бийлик ыйгарымын колдонуу ар дайым эле башкаруучунун эркин таңуулоого баш ийүүгө алып келген эмес» [4, с. 42]. Дорохованын изилдөөсү билим берүү тармагында жаңыдан усулдук жактан тутумдуу жандашууга шарт түзгөн.

Билим берүү чөйрөсүн теоретикалык укуктук жактан Совет мезгилинде административдик мамилелерге басым жасалганына карабастан, бул илимий эмгектер билим берүү чөйрөсүн өз алдынча илимдин объектиси катары изилдөөгө, аны изилдөөнүн усулдук, анын ичинде тутумдук-түзүмдүк усулуна жол ачып берген.

Бул жерде айта кетүү орундуу бул чөйрөдөгү изилдөөлөргө Г.А. Дорохова, Г.С. Сапаргалиев, С.С. Алексеев чоң салым кошушкан.

Ата мекендик окумуштуулардын бул чөйрөнүн кээ бир аспектилерине Н.К. Атабекованын «Конституционное право на образование»

деген темадагы диссертациялык эмгегин айта кетүү орундуу. Окумуштуу ал эмгегинде Кыргыз Республикасында билим алууга болгон Конституциялык укукту ишке ашыруунун, теоретикалык-укуктук уюшумдук-укуктук жактарын, аларды ишке ашыруу механизмдери караган.

Демократиялык кайра курууларды ишке ашыруу убагында, биздин коом билимди экономикадагы, илимдеги, маданияттагы кайра куруулардын негизги факторлору катары баамдай башташты» [5, с. 3].

Илимий эмгекте билим алууга болгон жарандардын укугу тарыхый аспектте конституциялык нормаларда бекилүү эволюциясы, ошондой эле чет өлкөлөрдөгү билим алууга болгон укукту ишке ашыруу боюнча мыйзам актылары каралган. Илимий эмгекте ошондой эле билим берүү чөйрөсүндөгү улуттук мыйзам актылары менен эл аралык мыйзам актыларына салыштырма анализ жүргүзүлгөн.

Бул илимий эмгектин дагы бир баалуулугу болуп автор тарабынан билим алууга болгон укуктун түшүнүгү, билим алууга болгон кепилдиктерди ишке ашыруунун классификациясына жаңы жандашуу жасап мамлекеттик, корпоративдик топторго бөлүшкөн.

Автордун ою боюнча негизги мыйзамга билим берүү чөйрөсүн артыкчылык берүү менен мамлекеттин коргоосуна алуучу ченемди киргизүү зарылдыгын караган.

Адам укуктарынын тутумунда билим алууга болгон укук талашсыз өзгөчө орунга ээ.

А.В. Белозеров болсо мындай тыянакка келет, акысыз билим берүү мамилелери административдик укукка да жарандык укукка да таандык эмес, аларды социалдык камсыз кылуу мамилелерине таандык» [6, с. 20].

В.М. Сырых билим берүү мамилелерин өз алдынча тармактын предмети катары тааныйт. Ал да билим берүү чөйрөсүндөгү мамилелерди эки топко бөлөт: биринчиси «билим берүү мамилелери», экинчиси «билим берүү чөйрөсүндөгү мамилелер».

Анын ою боюнча билим берүү мамилелер жалпы, же кесиптик билим алууга окуп жаткан адам менен билим берүү мекемесинин арасындагы мамилелер.

Билим берүү чөйрөсүндөгү мамилелер деп ал ар кандай башка укуктун ар кандай тармактары менен жөнгө салынган мамилелерди түшүндүрөт» [7, с. 210].

Билим берүү чөйрөсү, теоретикалык-укуктук илимде толук кандуу изилденбегениги, азыркы укуктуу демократиялык коомдун, билим берүү технологияларын өнүгүү мыйзам ченемдүүлүктөрүн эске алынбагандыгы, менчиктин ар кандай формасы анын ичинде жеке менчик окуу жайларынын ачылышы жана башка себептер билим берүү чөйрөсүндөгү ченемдик укуктук жактан жөнгө салынуусу бир канча татаалдаштырып калбастан, талаш тартыштуу көз караштарды жаратат.

Экинчи жагынан алып караганда билим берүү чөйрөсү теоретикалык укуктук жактан жеткиликтүү иштелип чыгылбагандыгынан укуктук жөнгө салууну бир канча начар абалда калышына шарт түзгөн.

Айрыкча билим берүү чөйрөсүн жөнгө салуу предмети бир канча талаш тартыштуу, кээ бир окумуштуулар бул чөйрөнү өз алдынча укуктун тармагына таандык кылса, кээ бирөөлөрү аны жарандык укуктун тармагына таандык кылышат.

Билим берүү мамилелериндеги өзгөчөлүктүн дагы бир жагы алардын мазмуну, мүнөзү бир тектүү эмес укуктун ар кандай тармактары менен жөнгө салынат.

Адабияттар:

1. Козлов Ю.М. Административные правоотношения. - М.: Юридическая литература, 1976. - С. 184 с. 42.
2. Новоселов В.И. Правовое положение граждан в отраслях государственного управления. - Саратов: Изд-во Саратовского университета, 1977. - С. 166, 58.
3. Малейн Н.С. Гражданско-правовое положение личности в СССР. - М.: Наука, 1975. - С. 399, 33-34.
4. Дорохова Г.А. Законодательство о народном образовании (теоретические проблемы совершенствования). Отв. ред. И.Л. Бачило. - М.: Наука, 1985. - С. 157, 15.
5. Атабекова Н.К. Конституционное право на образование в Кыргызской Республике: теория и практика: автореферат дисс. ... к.ю.н. - 2010. - С. 3.
6. Белозеров А.В. Понятие и содержание обязательства по возмездному оказанию образовательных услуг: Дисс. ... к.ю.н. - М., 2000. - С. 20;
7. Сырых В.М. Введение в теорию образовательного права. - С. 210.

Рецензент: к.ю.н., доцент Айтбаева Ж.С.